

4. Гаврючина, Л.В. *Здоровьесберегающие технологии в ДОУ: методическое пособие* / Л.В. Гаврючина. – М.: ТЦ Сфера, 2018. – 160 с.

5. Ковалько, В.И. *Здоровьесберегающие технологии: школьник и компьютер* / В.И. Ковалько. – М.: Академия, 2015. – 304 с.

МРНТИ 14.25.05

УДК 376.1

¹Есенгүлова М.Н., ^{2,3,4} Сағат С.А., Диханбай А.Қ., Сағынғали Г.М.

¹п.ғ.к., доцент, ғылыми жетекші

^{2,3,4} 7М01902-Арнайы педагогика білім бағдарламасының 1-курс магистранттары,

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті

Ақтөбе, Қазақстан

ҚОҒАМДА ЖОҒАРЫ ИНКЛЮЗИВТІ МӘДЕНИЕТ ЖОЛЫНДА ТОЛЕРАНТТЫЛЫҚҚА ТӘРБИЕЛЕУ

Аңдатпа

Мақалада инклюзия мақсаттарына сәйкес келетін білім беру ұйымының мәдениетін қалыптастыру үшін инклюзивті білім беру саласындағы міндеттер қарастырылған. Бұл білім беру ортасына қойылатын талаптарды белгілейді: оны ересектер мен ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың білім беру қатынастарына қосу үшін дайындау керек. Мектеп білім беру кеңістігінің барлық қатысушыларын қоғамдағы толеранттылыққа тәрбиелеу проблемаларына тарта отырып, инклюзивті мәдениетті құру.

Түйінді сөздер: толеранттылық, инклюзивті мәдениет, қоғам, ерекше білім беру қажеттіліктері.

¹Есенгүлова М.Н., ^{2,3,4} Сағат С.А., Диханбай А.Қ., Сағынғали Г.М.

¹к.п.н., доцент, научный руководитель

^{2,3,4} магистранты 1-курса по специальности 7М01902-Специальная педагогика

Актюбинский региональный университет имени К.Жубанова

Актобе, Казахстан

ВОСПИТАНИЕ ТОЛЕРАНТНОСТИ В ОБЩЕСТВЕ НА ПУТИ К ВЫСОКОЙ ИНКЛЮЗИВНОЙ КУЛЬТУРЕ

Аннотация

В данной статье рассмотрены задачи в области инклюзивного образования для формирования культуры организации образования, соответствующей целям инклюзии. Это задает требование к образовательной среде: она должна быть подготовлена для включения в образовательные отношения взрослых и детей с особыми образовательными потребностями. И именно школа должна пропагандировать создание инклюзивной культуры, привлекая всех участников образовательного пространства к проблемам воспитания толерантности в обществе.

Ключевые слова: толерантность, инклюзивная культура, общество, особые образовательные потребности.

¹Esengulova M.N., ^{2,3,4}Sagat S.A., Dikhanbai A.K., Sagingali G.M.

¹associate professor, supervisor

^{2,3,4} 1st-year undergraduates in the specialty 7M01902-Special pedagogy

Aktobe Regional University named after K.Zhubanov

Aktobe, Kazakhstan

FOSTERING TOLERANCE IN SOCIETY ON THE WAY TO ACHIEVING A HIGHLY INCLUSIVE CULTURE

Abstract

This article discusses the tasks in the field of inclusive education for the formation of a culture of educational organization corresponding to the goals of inclusion. This sets a requirement for the educational environment: it must be prepared for inclusion in the educational relations of adults and children with special educational needs. And it is the school that should promote the creation of an inclusive culture, involving all participants in the educational space to the problems of fostering tolerance in society.

Keywords: tolerance, inclusive culture, society, special educational needs.

Қазіргі қоғамда инклюзияны түсіну негізгі проблемалардың біріне айналды. Ерекше білім алуы қажет ететін адамдардың қоғамда өздерін қалай жүзеге асыратыны маңызды емес, ең бастысы, адамзаттың осындай адамдарға деген қарым-қатынасы. Себебі әр адам айналасындағы адамдардың қолдауы мен қабылдауына мұқтаж. Инклюзивті білім берудің кедергіз енуі, тек рухани-адамгершілікке, ізгілікке, салауатты өмір сүруге негізделген қоғамға байланысты болмақ[1]. Инклюзия сөзі кең мағынада тек білім беру саласын ғана қамтып қоймайды, сонымен бірге қоғамдық қатынастардың барлық спекторын қарастырады: еңбек, қарым-қатынас, ойын-сауық.

Қазақстанда ерекше білім беруді қажет ететін барлық адамдарға олардың қажеттіліктеріне және мүмкіндіктеріне сәйкес келетін білім алу үшін жағдайлардың жасалуын қамтамасыз ететін шаралар қабылданады. «Білім 28 туралы» ҚР Заңының 8-бабы Білім беру саласындағы мемлекеттік кепілдіктер 6-тармағында айтылған: «Мемлекет инклюзивті білім берудің мақсатын іске асыра отырып, білім берудің барлық деңгейінде даму мүмкіндіктері шектеулі азаматтарға олардың білім алуына, дамуындағы ауытқуды түзетуіне және әлеуметтік бейімделуіне арнайы жағдайлар жасауды қамтамасыз етеді». «Білім туралы» ҚР Заңының 6-бабы Білім беру саласындағы жергілікті өкілді және атқарушы органдардың құзыреті ерекше білім беруді қажет ететін балалар мен жасөспірімдерді оналтуды және әлеуметтік бейімдеуді қамтамасыз етуді қамтиды.

Қоғамдық ортадағы кедергілерді жеңетін, сананы өзгертетін қолжетімді және жағымды ахуал жасау қажет. Сондықтан да заманауи әлемде инклюзия процесі қоғамдық өмірге, қандай да бір техникалық немесе ақпараттық өзгерістерді енгізу ғана емес, ең алдымен өмірге және оның құндылықтарына деген көзқарастардың өзгеруі. Инклюзия идеясы «қоғамға кіріктіру» концепциясына негізделетіні белгілі. Қоғам мен оның институттарының өзгерісі, денсаулық мүмкіндігі шектеулі адамдардың нәсіліне, дініне, дене, психикалық, мәдени- этникалық және басқа да ерекшеліктеріне қарамастан қоғамда қолайлы жағдай туғызуынан көруге болады.

Толеранттылықты қалыптастыру мәселесін отандық ғалымдар белсенді зерттеуде, Бельгибаева Г.К., Айтжанова Р. М., Кабылбекова З.Б., Б. Даумова, С. Кондыбаева, Л.Саркисян, А. Дошанова, А. Шоменова, С. Мачнева, З. Абетова, А. Нысабаева, А.Н.Тесленко, Г.С. Дербисалова жастарды этникалық тәрбиелеу тарапынан "толеранттылық" ұғымын айқындау тәсілдері қарастырылды [2]. Мектептегі толеранттылықты қалыптастыру бойынша көптеген зерттеулерге қарамастан, бастауыш мектеп жасындағы психикалық

ерекшеліктерді ескере отырып, толерантты қатынастарды құру процесі жеткілікті ғылыми негіздеме таппады. Осыған байланысты біз "толерантты қатынастар" ұғымын қажетті шарт ретінде зерделеудің шұғыл қажеттілігі туындады деп болжаймыз, оның негізінде жеке тұлғаны оның даралығымен қабылдау: мінез, көзқарас, мінез-құлық, сурет және өмір салты, мәдениет.

Толеранттылық басқаның ұқсастығын сақтайды және мойындайды, онымен тиімді өзара іс-қимыл жасау үшін жағдай жасайды, мұнда «бөтен адамға бітімгерлік көзқарас қабілеті өте аз берілетін табиғаттың ең жоғары және асыл сыйы бар». Толеранттылықпен гуманистік идеялар үндес. Гуманизм дүниетанымдық доктрина ретінде адамды жоғары құндылық ретінде жариялайды, бұл ретте оның еркіндік пен даму, қабілеттер мен бақыт көрсетуге құқығын бекітеді.

Соңғы уақытта толерантты әлем, зорлық-зомбылықсыз және қатыгездіксіз әлем, басты құндылық қайталанбас және қол сұғылмайтын адамдық тұлға болып табылатын әлем туралы жиі әңгімелер туындайды. Бұл тақырыптың сөзсіз маңыздылығы толеранттылық күнінің болуын растайды. Төзімділік қағидаттарының декларациясы 1995 жылғы 16 қарашадағы ЮНЕСКО-ның Бас конференциясы, 3-бап.бекітілді Содан бері бұл күн Халықаралық толеранттылық күні болып саналады. ЮНЕСКО-ның толеранттылық қағидалары декларациясының идеяларымен толеранттылықты түсіну:

1.1. Толеранттылық біздің әлем мәдениетінің бай алуан түрлілігін, өзін-өзі көрсету нормаларын құрметтеуді, қабылдауды және дұрыс түсінуді және адам даралығын білдіруді білдіреді. Толеранттылық – бұл бейбітшілікке қол жеткізуге мүмкіндік беретін және соғыс мәдениетінен әлем мәдениетіне әкелетін нәрсе.

1.2. Толеранттылық – бұл кемшілік, құмарлық немесе қуаңшылық емес. Толеранттылық – бұл ең алдымен белсенді қарым-қатынас, адамның әмбебап құқықтары мен негізгі бостандықтарын тану негізінде қалыптастыру. Ешқандай жағдайда төзімділік осы негізгі құндылықтарға қол сұғушылықты ақтауға бола алмайды. Толеранттылықты жеке адамдар, топтар мен мемлекеттер танытуы тиіс.

1.3. Толеранттылық – бұл адам құқықтарын, плюрализм, демократия мен құқық салтанатын бекітуге ықпал ету міндеті. Қоғамның инклюзивтік мәдениеті – инклюзивті саясат пен практиканы іске асырудың нәтижесі[3].

Инклюзивті мәдениет жалпы қоғамдағы инклюзивті білім берудің тікелей жағдайы мен даму деңгейін көрсететін маңызды аспект болып табылады. Инклюзивті мәдениет жаһандық нәрсе, жалпы қоғам мәдениетінің бір бөлігі болып табылады.

Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларға төзімділікті қалыптастыру мәселесін талдай отырып, "ерекше білім беру қажеттіліктері" ұғымын нақтылау қажет. "ЕББҚ бар балалар" ұғымын айта отырып, біз "мүмкіндігі шектеулі балалар" ұғымын жоққа шығарамыз. "Мүмкіндігі шектеулі балалар" және "ЕББҚ бар балалар" ұғымдарын салыстыра отырып, біздің ойымызша, "ЕББҚ" термині басқа – толерантты көзқарасты қалыптастыруға көмектеседі, сонымен бірге сол "ерекше қажеттіліктерді" қанағаттандыру қажеттілігін көрсетеді. Ал "МШБ" термині қажеттіліктер туралы ұғымды жоққа шығарады және бір нәрседе шектеулі адамның бейнесін қалыптастырады.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға деген толерантты көзқарас, біз олардың даму ерекшеліктерін тең көзқарас, түсіну және қабылдау, сондай-ақ белсенді өзара әрекеттесуге дайындық ретінде түсінеміз және сипаттаймыз. "Айырмашылық құқығы" түсінігін "басқаша болу құқығы" және "басқалар сияқты болу құқығы", яғни бірдей қызметтер жиынтығын пайдалану арқылы толықтыруға болады.

Осыған сүйене отырып, біз мектеп оқушыларында қалыптасқан толеранттылық жеке тұлғаның әлеуетін сәтті іске асырудың себебі болады деп айта аламыз. Өмірінің көп бөлігін мектепте өткізе отырып, ол оқушының толерантты тұлғасы қалыптасатын негізгі нысандардың бірі болады. Бастауыш сыныптардан бастап балаларға өзара сыйластық пен достық қарым-қатынас дағдылары үйретіледі.

Қоғамда айырмашылық бар: әйелдер мен ерлер, жоғары және төмен және т.б. бұл айырмашылық өзара түсіністік қажеттілігі, яғни дұрыс қарым-қатынас, достық және т. б. сондықтан біз әрқашан интеграция мәселесі туындайтын біртұтас қоғам құруды іздейміз. Оқиганың соңы болуы керек-кез-келген адам өз орнын алатын, өзінің әлеуеті мен мүмкіндіктерін ашатын қоғам.

Мүмкіндігі шектеулі адамдарға деген көзқарастың толық қабылданбаудан серіктестікке дейінгі ұзақ тарихы бар, соңғысы XX ғасырда болған. Бұдан шығатыны, адамдардың проблемалары қаржылық компонентпен байланысты емес, қоғам тек кемшіліктері бар адамдармен тығыз байланыста болуды үйренеді. Қоғамның немқұрайлылығы және өзін - өзі өзгертуге құлықсыздығы-бұл біз шешуіміз керек басты міндет, өйткені сонымен бірге қалған мәселелердің саны азаяды.

Толерантты тұлғаны қалыптастыру ерте жастан басталуы керек. Бұл кезде оқушы бейімделу қасиеттерін қалыптастырады, айқын дүниетанымдық ұстанымға ие болады және бұл оның қоғамдағы болашақ мінез-құлқына қалай әсер етеді. Ол қазірдің өзінде жағдайды талдауға және одан қателіктер жіберуге қабілетті, бірақ мұның бәрі балалардың жеделдігі аясында болады [4].

Біз мектеп қоғамдастығына қатысушылар тарапынан білім беру мекемесінде мектеп мәдениетін қалыптастыру үшін жұмыстың негізгі бағыттарын тұжырымдадық[5]:

1. Толеранттылықты қалыптастыруға арналған жалпы мектептік бағдарламаны әзірлеу. Бағдарламаның мақсаты бұзушылықтары бар балалар туралы жалпы түсінік қалыптастыру. Бағдарламада ЕББҚ бар балалардың қалыпты өмір сүруіне кедергі келтіретін барлық кедергілер (архитектуралық, әлеуметтік және т.б.) ескерілуі керек. Жұмыс формалары әр түрлі болуы мүмкін, бірақ әр бала өз жағдайын сезініп, өз пікірлерімен бөлісіп, баға беруі керек. Мұғалімдер қонақтар ретінде адамдарды немесе студенттерді шақыра алады, сондай-ақ оларға осындай іс-шараларды өткізуді олардың қолына бере алады.

2. ЕББҚ бар балалардың проблемалары туралы хабардар етуге бағытталған сыныптан тыс іс-шаралар өткізу. Тақырыптар әртүрлі болуы мүмкін: "ЕББҚ бар балаларға қатысты стереотиптер", "ЕББҚ бар баламен сөйлесуді қалай бастау керек?", "ЕББҚ бар баламен танымал адамдар" және т. б.;

3. ЕББҚ бар балаларды бұзушылықтары жоқ балалармен біріктіруге бағытталған мектеп жобаларын, экскурсияларды және т. б. ұйымдастыру;

4. Ата-аналарға арналған дәрістерді ұйымдастыру, Мұнда негізгі мақсат ақпараттық білім беру болады, мысалы: "Инклюзивті білім дегеніміз не?", "Сіздің балаңыз мектепке барды".

5. ЕББҚ бар балалардың ата-аналармен консультациялар өткізу: мектепке дайындық, оның жеке ерекшеліктері, ұсынымдары және т. б.

6. Жазғы лагерьлер мен бос уақытты ұйымдастыру, "ересек" адамдар болуы мүмкін;

Мұндай жұмыс түрлерін ұйымдастыру тікелей сыныпта толеранттылықты қалыптастыру процесін жеңілдетуге көмектеседі деп санауға болады.

Талдау нәтижесінде біз инклюзивті орта жағдайында ЕББҚ бар балаларға төзімділікті қалыптастыру процесіне әсер ететін психологиялық-педагогикалық жағдайларды анықтадық:

1. Ата-аналармен "Одақ" құру, ата-аналар кеңесін ұйымдастыру;

2. Мұғалімнің ұстанымы, оның құзыреттілігі және жеке қасиеттері;

3. Әкімшіліктің рөлі, жұмыс формалары және әдістері;

4. Сыныптан тыс жұмыстар және пәндік-кеңістіктік ортаны ұйымдастыру.

Осылайша, ұсынылған тұжырымдаманы негізге ала отырып, корпоративтілік белгісі негізінен белгілі бір ұйымға жататынын, сондай-ақ жалпы нәтижеге қол жеткізуге бағытталған бірлескен қызметтің міндетті болуын білдіреді. Өз кезегінде, жалпы білім беретін білім беру ұйымдары жалпы нәтижеге қол жеткізуге (білім беруге арналған әлеуметтік және мемлекеттік тапсырысты орындау) бағытталған бірлескен қызметпен (оқу, тәрбие және т. б.) біріктірілген субъектілердің (оқушылар, мұғалімдер, әкімшілік кадрлар, оқушылардың заңды өкілдері және т. б.) нақты белгіленген шеңбері бар ұйым ретінде өзге де

нәрсе бар, демек, оларда корпоративтік мәдениет қалыптасуы мүмкін және қалыптасуы тиіс. Инклюзивтік мәдениетке қатысты бірнеше анықтамаларды жоғарыда қарап, олардың бір-бірімен арақатынасын белгілеуге болады. Мәселен, кең құбылыстан тарға өту арқылы бір-бірінен кейін жүреді[6]:

- 1) жалпы мәдениет;
- 2) инклюзивті мәдениет;
- 3) инклюзивті корпоративтік мәдениет;
- 4) білім беру ұйымдарының инклюзивтік корпоративтік мәдениеті;
- 5) жалпы білім беру ұйымдарындағы инклюзивті корпоративтік мәдениет.

Инклюзивті білім беру жалпы мақсаттағы білім беру ұйымдарының жұмысын өзге режимде көздейді, яғни ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қабылдау үшін арнайы жағдайлар жасалуы керек. Өз кезегінде, бала дені сау құрдастарымен бірлескен оқуға дайын болуы тиіс. Инклюзивті білім беруді тиімді іске асыру үшін білім беру процесінің әрбір қатысушысының жарқын эмоциялық-психологиялық жай-күйі міндетті шарт болып табылады. Осы мәселені шешу кезінде бұқаралық жалпы білім беретін мектептердің мұғалімдерінің арнайы білім беру (түзету) ұйымдарындағы әріптестерімен өзара әрекеттесуіне басты назар аудару керек. Білім беру процесінің барлық қатысушыларының тарапынан инклюзивті білім беруге жағымсыз көзқарастарының себептерін анықтау және егжей-тегжейлі талдау, туындаған әлеуметтік-психологиялық қиындықтарды жеңудің тиімді жолдарын табу маңызды[8].

Баланы ЕББҰ бар баламмен сәтті интеграциялаудың басты факторы, әрине, инклюзивті мектептегі толерантты атмосфера болып табылады. Мұнда мектеп бірлескен оқытудың бірінші кезеңі өтетін негізгі объект болып табылады, онда балалар әртүрлі мінезді, көзқарастары, тәрбиесі, мәдениеті, психофизиологиялық мәртебесі және т.б. осыған сүйене отырып, мұндай айырмашылық көптеген кедергілерді тудырады деп айта аламыз (коммуникативті, эмоционалды, психологиялық). Бұл жағдай сыныпта да, жалпы мектепте де жұмыс жүйесін өзгертуді талап етеді.

Егер қазіргі қоғам «өзінің әрбір мүшесін ол қандай болса солай қабылдауды» үйренсе, «өзгелердің өзіне ұқсамауына ашулану сезімін» жеңе білсе, онда ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдарға, бөтен мәдениеттерге төзімділікті тәрбиелеу, оларға деген қызығушылықты ояту және оларды құрметтеу мәселесі шешілді деп есептеуге болады. Осылайша, осы мәселені шешу үшін инклюзивті мәдениетті қалыптастыру проблемасы өзекті болып табылады. Инклюзивті мәдениетті инклюзивті білім беруді табысты іске асыру факторы ретінде ғана емес, сонымен қатар жалпы қоғамды өзгерту үшін негіз ретінде қарастыруға болады

Список использованной литературы

1. *О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями: Закон Республики Казахстан от 11 июля 2002 года N 343. Справочно-правовая система «Adilet zap» : [Электронный ресурс] / Компания «Adilet»*
2. *Бельгибаева Г.К., Айтжанова Р.М. Формирование этнической толерантности у учащейся молодежи в республике Казахстан / Международный журнал экспериментального образования. – 2013. – № 11 (часть 2) – С. 10-14*
3. *Публикация ЮНИСЕФ - 75% детей с ограниченными возможностями здоровья в Восточной и Центральной Европе и Центральной Азии не имеют доступа к получению качественного инклюзивного образования от 7 марта 2019 года // ЮНИСЕФ : [Электронный ресурс] www.unicef.org*
4. *Кабылбекова З. Б. Теоретико-методологические основы формирования этнической толерантности у учащихся общеобразовательных школ: Автореф. дис. ... доктора пед. наук. - Шымкент, 2010*

5. Карманова Ж.А., Шкутина Л.А., Маженова Р.Б., Конхашева У.М., Алишбаева Ж.Е. Толерантность - профессиональное качество современного педагога // Международный журнал экспериментального образования. - 2013. - № 10. - С. 33-35.

6. Николсон П. Толерантность как моральный идеал // Толерантность. Вестник УрМИОН. 2001. №1. С. 129-147.

7. Декларация принципов терпимости: Принята резолюцией 5.61 Генеральной конференции ЮНЕСКО от 16 ноября 1995 года // Организация Объединённых Наций : [Электронный ресурс] www.un.org/ru/

8. Капустина Н. Г. Формирование толерантности в образовательной среде / Н. Г. Капустина // Начальная школа плюс до и после. – 2016. - № 8. – С. 79 - 80.

МРНТИ 14.29.29

УДК 376.37

Қалиақпар Күлшат Нұрбайқызы
№17"Ер Төстік" балабақшасы, Астана қаласы, kaliapar@bk.ru

СӨЙЛЕУ ТІЛІНДЕ КЕМІСТІГІ БАР БАЛАЛАРДЫ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ АРҚЫЛЫ ДАМЫТУ

Аңдатпа

Мақалада сөйлеу тілінде кемістігі бар балаларды бейнелеу өнері арқылы жан-жақты дамыту жолдары қарастырылған. Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқытуға арналған бейнелеу өнерінің оқыту әдіс-тәсілдері ұсынылған.

Түйін сөздер: бейнелеу өнері, сөйлеу тілінде кемістігі бар балалар, аппликация, шығармашылық, сурет, натура.

Қалиақпар Күлшат Нурбаевна
Детский сад №17"Ер Төстік", г. Астана, kaliapar@bk.ru

РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ ЧЕРЕЗ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО

Аннотация

В статье рассмотрены пути всестороннего развития детей с речевыми нарушениями через изобразительное искусство. Представлены методы обучения изобразительному искусству для обучения детей с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: изобразительное искусство, дети с нарушениями речи, аппликация, творчество, рисунок, натура.

Kaliakpar Kulshat Nurbaevna
Kindergarten No. 17"Er Tostik", Astana, kaliapar@bk.ru

DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS THROUGH VISUAL ARTS

Abstract

The article considers the ways of comprehensive development of children with speech disorders through visual arts. The methods of teaching fine arts for teaching children with special educational needs are presented.

Keywords: fine art, children with speech disorders, application, creativity, drawing, nature.